

eius essentia intrinsecus est velut *objective* ipsa rectitudo, non quasi conformata ad aliquam normam, sed ut ipsa ex se recta est et norma omnis rectitudinis; ita eadem essentia velut *active* est ipse amor huius essentiae adaequatus amabilitati obiecti, i. e. infinitae substantialis bonitatis amor infinitus (1); qui idem actus amoris amando suam substantialem bonitatem simul in ea, cum ea, et propter eam, amat sanctitatem et rectitudinem participatam in creaturis. Sicut cognoscit Deus omnia in sua essentia ut in suprema veritate, ita amat omnia in sua essentia ut suprema bonitate, secundum gradus diversos participatae bonitatis. Quidquid enim in creaturis est amabilitatis est derivatio ab illa substantiali et essentiali amabilitate (2). b) Ideo *negative* Deus est ipsa sanctitas per essentialem et absolutam oppositionem ad quamvis aversionem a norma rectitudinis, quae ipse est. c) Est ipsa sanctitas *causaliter*; omnis enim sanctitas participata constat et perficitur amore et coniunctione cum Deo, qui ex hoc ipso intelligitur sanctus non aliquo alio, sed in se ipso per se ipsum sanctus est, et ipsa sanctitas non participata sed participanda. (Vide Lessium de perfect. div. I. VIII).

3º Quo sensu dici possit Deus bonitas in se velut *finaliter*, intelligitur ex modo, quo dicitur finalis bonitas creaturae. Diximus perfici creaturae bonitatem in finis assecutione. Deus non potest habere finem ad quem ordinetur et cuius assecutione perficiatur, cum ipse in se ipso sit bonum ipsum absolutum, et perfectus se ipso non alia bonitate. Sicut igitur, quidquid praeter Deum est, habet ultimum

(1) Ex hac formalis notione sanctitatis intelligitur, quare persona tertia SS. Trinitatis procedens per amorem sit sanctitas hypostatica, sicut persona secunda procedens generatione per intellectum est sapientia hypostatica. Cf. Tract. de Trin. th. XXVI. n. II; th. XLVI.

(2) Hinc intellige, quomodo Deus nos amet amore gratioso et amicitiae, postquam ad consortiam suae divinae naturae et ad similitudinem supernaturalem per sanctificantem gratiam nos elevavit, et tamen nos sicut cetera omnia amare non possit nisi propter se ipsum, h. e. in sua bonitate infinita et propter suam bonitatem, cuius aliqua participatio nos Deo assimilans in nobis est ab ipso communicata. « *Est Deus amor bonus boni propter bonum* » ὅτι οὐκ εἴρετος ἀγαθού διὰ τὸ ἀγαθόν Dionys. div. nom. c. 4. §. 10.

suum finem necessario in Deo supremo bono, a quo est et ad quem est omne bonum; ita Deus ut bonum ipsum absolutum conquiscit in se ipso. suaque infinita totius boni plenitudine. Hoc igitur sensu Deus est sibi ipsi finis, *negative* scilicet, quod nullum potest habere finem a se distinctum, sed ipse est finis omnium; *positive*, quod in se ipso habet boni plenitudinem, seu potius est ipsa plenitudo, est αὐτοτελῆ (Dionysius divin. nom. c. 13. §. 1.). Sicut porro in perfectione, quam creatura intellectualis assequitur in conquiscentia in suo ultimo fine, sita est eius beatitudo; ita Deus in plenitudine boni absoluti quod ipse est, est ipse sibi sua infinita beatitudo. « *Fruitio*, ait s. Bonaventura, de sui generali notione dicit amoris unionem, scilicet fruibilis cum fruente. Quoniam ergo contingit aliquid uniri sibi et aliis, convenit non tantum frui alio sed etiam se ipso. Sed ubi est unio ad alterum, ibi est dependentia, inhaerentia, et indigentia; ubi vero ad se ipsum, si ipsum est summum bonum, non est inhaerentia nec dependentia vel indigentia, sed omnimoda sufficientia. Si vero ipsum bonum deficiens est, indiget; et inde est, quod solus Deus se ipso perfecte fruitur » s. Bonav. 1. dist. 1. dub. 12.

Summa itaque omnium, quae hucusque de bono absoluto disseruimus, haec est. a) Deus est ipsum absolutum bonum in se eo ipso, quod est totius *Esse* absoluti plenitudo; ideo est Deus bonitas per essentiam. Adeoque b) bonitas, cui respondet tamquam exemplari et causae perfectio creaturarum tum physica tum moralis, in Deo est ipsa essentia, non autem perfectio superaddita; est ergo sicut ipsa bonitas in quovis ordine, ita nominativum ipsa sanctitas. Denique c) bonitas, cui respondet creaturae ultima perfectio in assecutione finis, in Deo est essentialis beatitudo, qua in totius bonitatis plenitudine sibi ipse est sufficiens, et necessario finis omnium, in quo omnia secundum suum quaevis ordinem habent ultimam perfectionem.

II. Licet Deus sit in se absoluta sibique plene sufficiens bonitas, quae nec ullis bonis creatis augeri nec his omnibus detractis minui possit; nos tamen in eam solam, dum adhuc peregrinamur a Domino, non valemus mentis oculum

defigere; sed ad eius amplitudinem infinitam aestimandam nobis opus est eam contemplari, ut est *bonum cui*, quatenus summum bonum nostrum et creaturae universae. « Sic essentia sua bonus est Deus, ut tamquam substantiale bonum bonitatem in omnia porrigit.... Divinitatis enim bonitas, quae supra omnia est, a supremis et provectissimis substantiis usque ad extremas pervadit, et adhuc supra omnes est, ita ut neque superiores ad eius eminentiam pertingant, neque inferiores eius ambitum pertransant; sed omnia quae illuminari possunt, illuminat, et creat, et vivificat, et continet, et perficit, et mensura est eorum quae sunt, et aevum, et numerus, et ordo, et continens servatio, et causa, et finis... Bonitatem ut principium, ut continentem servationem, ut finem omnia appetunt; ipsumque bonum est, ut sacra eloquia testantur, ex quo omnia constiterunt et velut a perfectissima causa producta sunt, et in quo consistunt universa tamquam in fundo cuncta continente custodita contentaque, et ad quod omnia tamquam ad finem quaeque suum convertuntur, et quod appetunt universa, intellectualia quidem et ratione praedita scienter, sensilia vero sensiliter, quae autem sensus sunt expertia, innato motu vitalis appetitionis, et quae vita carent ac tantummodo existunt, aptitudine ad solam essentiae suae participationem » Dionys. div. nom. c. 4. §. 1. 4. (1).

1º Est igitur Deus summum bonum omnibus ut *causa exemplaris, efficiens, conservans* omnis boni, quod est vel esse potest praeter ipsum summum bonum. Nam quia in se ipso bonum est absolutum et in se praehabet *eminenter* omne bonum, quod esse potest per participationem; ideo est bonum diffusivum sui etiam ad extra, in actu primo quidem ex ipsa sua essentia, in actu vero secundo libera voluntate,

(1) Ή της παντων ἐπεκεινα θεοθητος ἀγαθοτης ἀπο των ἀνωτατων και πρεσβυτατων ούσιων ἀχρι των ἐσχατων διηκει, και ἐτι ὑπερ πασας ἔστι, μητε των ἀνω φθαρουσων αὐτης την ὑπεροχην, μητε των κατω την περιοχην διαβανουσιων... Εις δ τα παντα επιστρεφεται, καθαπερ εις οικειον ἔκκατω περχεις, και ου ἐφιεσται παντα, τα μεν νοερα και λογικα γνωστικως, τα δε αἰσθητα αἰσθητικως, τα δε αἰσθησας ἀμοιρα τη ἐμφυτω κινησει την ζωτικης ἐφεσως, τα δε ἀξω και μονον ὄντα τη προς μονην την ούσιωδη μεθεξιν ἐπιτιθειοτητι.

quae iterum est ipsa bonitas (1). « Perfectum dicitur et omnia in se ipso praehabens et exuberans secundum unam incessabilem et eandem et superplenam et numquam diminutam largitatem, per quam omnia perfecta perficit, et adimpler perfectione singulis congrua » Dionys. div. nom. c. 13. §. 1. Haec vero largitio est perpetua et incessabilis, cum tota ratio existentiae boni participati ex ipsa illa largitione sit, ipsaque desinente totum quod est, ab ultimis elementis materialibus usque ad supremos spiritus et ad ipsam sanctissimam Christi humanitatem continuo esse desineret. Porro quia haec omnia bona sunt, quatenus participant et imitantur bonitatem absolutam ut divinum exemplar, eoque sunt magis bona, quo propius ad illam supereminentem bonitatem accedunt; ideo haec ipsa est mensura omnis boni; sicut enim verum creatum se habet ad divinas ideas (supra th. XXVIII. n. II.), ita bonum participatum eatenus est bonum, quatenus respondet divino exemplari, divinae inquam perfectioni imitabili ad extra.

2º Sicut Deus est « bonorum bonum » ut principium et causa omnis boni; ita est omnibus etiam summum bonum ut *ultimus finis*, tamque repugnat, ut aliquid sit non ab ipso, quam repugnat, ut sit aliquid non ab ipso et per ipsum: « ex ipso et per ipsum et in ipso (εις αὐτον) sunt omnia, ipsi gloria in saecula » Rom. XI. 36.

a) Praeter Deum, bonum absolutum, omnino nihil potest esse bonum nisi formaliter tamquam imitatio et manifestatio perfectionis Dei. Hinc suprema eminentia divinae essentiae rerumque intestina natura exigit, ut quidquid a Deo est ut primo principio, ad Deum sit ut ad ultimum finem. Deus secundum normam necessariam omnis rectitudinis, quae eius est essentia, non ageret, atque adeo sanctus esse desineret, si bonum aliquod conderet participantum, quod ad ipsum tamquam ad ultimum finem directum non esset. Ipsum quod dicitur bonum participantum, si ad

(1) « Communicatio secundum rationem habitualis attenditur secundum bonitatem, quia bonum est, quod natum est se communicare; secundum rationem vero actualem attenditur, sicut respicit voluntatem; quia enim vult, ideo facit » s. Bonav. in 1. dist. 2. a. 3. q. 2. ad 3.

hunc finem non esset, contradictionem involveret; est enim ipsi naturae et essentiae boni participati intestina ordinatio ad bonum absolutum ut ultimum suum finem, non minus quam essentialis ei est omnimoda dependentia in toto suo esse ab illo absoluto bono ut a suo principio. Ideo destinatio ad Deum finem ultimum potest dici *moralis essentia* immediate creature rationalis quae moralitatis capax est, mediate vero (media ac interposita creatura rationali) creature omnium reliquarum, atque adeo in complexu totius universi. Sicut enim essentia metaphysica est ratio et principium omnium proprietatum (supra th. XX. n. I.), ita ab ordinatione ad Deum finem ultimum pendent et pramanant omnes aliae relationes morales. Ex quibus omnibus patet, implementum et assecutionem huius destinationis et conquiescentiam in hoc ultimo fine esse *supremum bonum formale creature*; consequenter Deus ipse est pro ea *supremum bonum obiectivum*.

b) Est autem, ubi de *bono* tamquam ultimo fine agitur, discrimen maximum inter creature rationales et irrationales ac insensatas. « Bonum, quod omnia appetunt; » unde bonum *alicui* proprie non est, nisi quod ab ipso appetitur. Nullius autem rei *proprie* appetitus est nisi *cum cognitione* sibi convenientis. Unde insensata nihil *proprie* appetunt sed solum metaphorice, quatenus ipsa sua entitate ad sui perfectionem ordinantur ac tendunt; hinc proprie nihil potest esse bonum *eis* tamquam beatitudo, sed tantummodo bonum *in eis* tamquam eorum naturae conveniens. Sensitiva solum sensibus materialia cognoscere, appetere, sentire possunt, haec ergo sola possunt dici aliquatenus bona *eis*; quoad intellectualia eodem modo se habent ac insensata. Unde irrationales creature omnes sola sua entitate (ontologicis omnibus perfectionibus) ordinantur ad Deum ut ultimum *finem*, cuius *gratia* sunt; non autem cognitione et voluntate (appetitu rationali) ut ad *finem*, qui ab eis appeti, et quo obtento frui possint. Creature igitur irrationales non sunt capaces, ut Deus sit summum bonum *eis* tamquam finis, quo fruantur; sed Deus est summum bonum, ad quod tota entitate sua ultimatim ordinantur, haecque ordinatio est bonum

in eis. Est porro ordinatio ad Deum in creatura irrationali per interpositam creature rationalem; consistit enim in eo, quod tum usu sui « hominem iuvat in prosecutione finis, ob quem creatus est, » tum maxime quod ipsa sua entitate est velut speculum et obiectiva perfectionis divinae manifestatio ad creature rationalem (1).

c) At longe aliter Deus ut ultimus finis est summum bonum creature rationali. Creature rationales in omnibus suis perfectionibus tam naturalibus quam praesertim supernaturalibus usque ad perfectionem illam supremam in visione beatifica sunt quidem et ipsae obiectiva manifestatio divinarum perfectionum, eaque multo amplior et Deo propinquior, quo excellentiora sunt dona in ipsis quam in irrationalibus. At non solum hoc modo ordinatio ad Deum ultimum finem est *bonum in eis*; sed ordinantur ad Deum, ut Deus ultimus finis, quo fruantur, sit *summum bonum eis*.

« Summum hominis bonum vocatur, cuius possessione homo beatur, seu cuius causa cetera appetenda et prosequenda, ipsum vero non propter aliud sed propter se solum. Itaque quod est summum bonum hominis, necessario est ultimus eius finis; rursum quod est summum hominis bonum, in eo necesse est consistere eius beatitudinem, quae nihil est aliud quam summi boni possessio. Summum bonum et ul-

(1) Creature ratione carentes tamquam media ad proximum finem sub ratione adiumentorum pro indigentiis et commodis vitae, ut iuvent ad assequendum finem ultimum, non possunt quidem referri nisi pro statu vitae ad creature rationales sensitivas corpore et spiritu compositas, cuiusmodi sunt homines; sed sub ratione obiectivae manifestatio gloriae Dei, referuntur etiam ad angelos (cf. Iob XXX. 7.) et ad beatos finem suum iam assecutos. Praeterea considerandum est primo quidem, non solum quae actu existunt, sed universam creationem inde ab initio viarum Domini in sua connexione et dependentia a Deo causa exemplari, efficiente, finali, ac reluentem inde gloriam Dei beatis esse et in aeternum fore perspectissimam; deinde vero hoc universum post conclusionem ordinis praesentis non esse redigendum in nihilum, sed in resurrectione corporum nostrorum esse innovandum, et expectari novos coelos et novam terram (Rom. VIII. 21; 2. Pet. III. 13.). Ex his apparet, quam late pateat manifestatio gloriae Dei per creature etiam materiales. Vide supra th. XVII. n. II. Cf. Lessium De summo bono 1. II. c. 9. n. 64; c. 10. n. 77. 79; De perfect. divin. 1. XIV. c. 5. n. 76.